

Openbare raadpleging: scholen voor de 21ste eeuw

Univ.-Prof. Dr. Bert Roebben
Fakultät Humanwissenschaften und Theologie, Lehrstuhl für Religionsdidaktik
Universität Dortmund
Emil-Figge-Straße 50, D-44227 Dortmund
roebben@fb14.uni-dortmund.de

“Scholen voor het leven”

Weerbare leraren vormen voor de toekomst

Poging tot antwoord op de vragen 6 en 7

Constructief leren omgaan met verschillen is een sleutelcompetentie voor de hedendaagse school. De school kan deze opdracht niet ontwijken, temeer omdat het gesprek met andere opvattingen zich niet alleen afspeelt in de diepte van de tijd (intergenerationeel), maar ook in de breedte van de ruimte (intercultureel) en in de verte van de toekomst van de aarde (globaal). De feitelijke aanwezigheid van mensen uit andere culturen (door migratie en asiel), de grote mobiliteit van mensen en diensten, het aanbod van de media (televisie, film, Internet en nieuwe media), dit alles in het kader van een voortgaande globalisering, maken dat onze leefwereld en dus onze scholen in een voortdurende sfeer van transversaliteit of sociale beweeglijkheid verkeren.

Dit proces herschikt opvattingen en leefgewoonten, roept uitdagingen en spanningen op voor het samenleven en daarom ook voor de opvoeding en vorming van toekomstige generaties. Waardeopvoeding, opvoeding tot burgerschap, persoonlijke, sociale en spirituele vorming zijn de antwoorden van het onderwijs op deze situatie. Op school streeft men ernaar een veilige ruimte te creëren voor diversiteit en het vertrouwen van jonge mensen te vergroten om zich in die ruimte goed te voelen en zich te engageren. De differenties tussen jongeren onderling, tussen de achterliggende culturen en levensstijlen, worden op school niet ontweken, maar in hun directheid onderzocht en op hun humaniteitsbevorderende kracht getoetst. Dat betekent dat ook bedreigende en gesloten concepten van het ‘goede leven’ onder kritiek kunnen gesteld worden en van hun fanatieke en fundamentalistische angel ontdaan worden.

De sleutelcompetentie van sociale beweeglijkheid die hier geformuleerd wordt, is een eindterm, een *terminus ad quem*, iets wat nastrevenswaardig is en als ideaal ervaren wordt. Twee elementen worden bij de concretisering van deze eindterm vaak over het hoofd gezien. Daar vraag ik nu aandacht voor: het belang van het ‘thuis-zijn onderweg’ (*at home on the road*) in je eigen traditie, en de opleiding van leraren in het voorgaan in deze taak.

1. Wie krachtig en sociaal beweeglijk wil deelnemen aan het interculturele gesprek, moet zelf weet hebben van de eigen achtergrond en deze kritisch kunnen beoordelen en waarderen. Verantwoordelijkheid voor het geheel impliceert de verantwoordelijkheid voor de delen, of beter: voor mijn deel in het geheel. Ik moet *‘response-able’* zijn, in staat zijn om een antwoord te bieden als er een vraag komt, en dat veronderstelt dat mijn eigen morele en levensbeschouwelijke huishouding in orde is, dat ik ook echt iets te bieden heb dat van mij is en bijdraagt aan het *bonum commune*. In de interculturele ontmoeting zal dus ook de intra-culturele ontmoeting, in mezelf als persoon, moeten plaatsvinden. Dit sluit aan bij de oorspronkelijke idee achter het begrip *Bildung*.

2. Zulk kritisch inzicht in de eigen overtuiging en het eigen levensverhaal leer je niet vanzelf. Dat wordt je voorgedaan door leraren die zelf getuigenis kunnen afleggen van hun worsteling met voorgegevenheden. In de lerarenopleidingen moet er daarom, naast de oefening in inhoudelijke en pedagogische professionaliteit, ook ruimte zijn voor de persoonlijkheidsontwikkeling van de leraar op moreel en levensbeschouwelijk vlak. In een context van toenemende diversiteit en vraag naar oriëntatie zal de leraar zelf over *transversale Vernunft* moeten beschikken en kunnen aangeven dat hij *at home on the road* is. Flexibiliteit veronderstelt veerkracht. Pedagogische professionaliteit veronderstelt pedagogische spiritualiteit. Leraar-zijn (of beter: worden) is een kwestie van roeping.

Met deze dubbele bemerking wil ik een koppeling aanbrenge(n) tussen de thema's 6 en 7 van de consultatie: actief burgerschap en leraren als sleutel tot verandering. Volgens velen is precies het gebrek aan interne weerbaarheid oorzaak van *burn out* en vroegtijdig uitstappen uit het lerarenberoep. Naar mijn oordeel kan in lerarenopleidingen ruimte geschapen worden voor deze aspecten. Jonge mensen die in de leeftijd van 18 tot 25 jaar bezig zijn met hun opleiding, zijn enthousiast en op zoek naar wat zij voor de samenleving kunnen betekenen. Het moet dan ook over meer gaan dan alleen klasmanagement en communicatie, pedagogische en didactische methodiek en het overdragen van (vak)inhouden. Wat ter sprake moet komen is de verantwoordelijkheid voor het geheel (de wereldgemeenschap) en voor de eigen persoonlijke en weerbare bijdrage daarin. Naast de heuristische en communicatieve competentie dient ook de existentiële competentie van toekomstige leraren getraind te worden.

	Leren in de school van de 21 ^{ste} eeuw	Taken van de leraar van de 21 ^{ste} eeuw	Lerarenopleiding van de 21 ^{ste} eeuw
Intergenerationeel leren	Leren in de diepte van de tijd	Kennis uit het verleden ontsluiten	Heuristische competentie
Intercultureel leren	Leren in de breedte van de ruimte	Mensen met elkaar in gesprek brengen	Communicatieve competentie
Globaliserend leren	Leren in de verte van de toekomst	Het welzijn van de wereldgemeenschap beogen	Existentiële competentie

Mijn expertise bevindt zich op vlak van morele en religieuze educatie.¹ Wat ik als een bijzonder spannende ontwikkeling beschouw, is het feit dat men sinds kort in Europees² en globaal³ perspectief expliciet aandacht vraagt voor de religieuze dimensie van intercultureel leren, burgerschapseducatie, sociale vorming, enzovoort. (Jonge) mensen brengen hun culturele en religieuze achtergrond mee naar school en deze dient in de school als 'normatieve

¹ Ik doceerde aan de Universiteiten van Leuven (B) en Tilburg (NL). Momenteel ben ik *Universitätsprofessor für Religionsdidaktik* aan de Universiteit van Dortmund (D). Voor uitvoerige bibliografische gegevens, zie: <http://mitarbeiter.fb14.uni-dortmund.de/showprofile.php?user=roebben>. Ik ben volop bezig met de oprichting van een *International Research Consortium for Teacher Training in Religion*, met collega's uit Wenen, Oxford en Harvard.

² Cfr. de Verklaringen van Oslo (2004) en Volga (2006) van de Raad van Europa en het Toledo-document (najaar 2007) van de OSCE; cfr. aandacht voor religie in het Internat. Jaar van de Interculturele Dialoog (2008).

³ Cfr. de *flagship action* van de sectie Cultuur van Unesco in het segment interculturele dialoog.

ruimte'⁴ veilig en verantwoord ter sprake te komen. Graag bied ik het corpus van wetenschappelijk onderzoek dat collega's en ikzelf inzake 'interreligieus leren' (als inhoudelijke en pedagogisch-didactische verdieping van 'intercultureel leren') hebben ontwikkeld, aan ter verrijking van de discussie over de school van de 21ste eeuw. Scholen voor het leven beschouw ik immers als een werkwoord met een ziel en niet als een levenloos statisch begrip dat jonge mensen (als toekomstige leraren) eigenlijk niet meer kan boeien.

⁴ Cfr. de definitie in *De verbindende schoolcultuur. Advies van de Onderwijsraad aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*, Den Haag, Onderwijsraad, 2007.